

EBAD/JABS

Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi / Journal of Aegean and Balkan Studies
Cilt/Volume: 2015-1 Sayı/Issue: 1

İSLÂM VE BİZANS KAYNAKLARINA GÖRE ANTİOKHEİA SAVAŞI

The Battle of Antioch According to Islamic and Byzantine Sources

Yusuf AYÖNÜ*

ÖZET

1211 yılı ilkbaharında Dandalas Çayı kenarındaki Antiokheia kenti yakınında vukubulan savaş, Malazgirt ve Myriokephalon'un ardından Selçuklular ile Bizans İmparatorluğu arasında gerçekleşen üçüncü büyük karşılaşmadır. İlk ikisinin aksine bu defa savunma durumunda olan Türkler değil, Bizans tarafıdır. Güçlü bir orduya sahip olan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. Theodoros Laskaris'e karşı çok kolay bir zafer kazanacağına inanmaktaydı. Ancak savaş sırasında Selçuklu sultanının hayatını kaybetmesi sonucu İznik ordusu beklenmedik bir zafer kazandı. Bu yenilginin ardından Selçuklu Devleti ile İznik İmparatorluğu arasında bir barış antlaşması yapılmış ve bu antlaşma elli yıl boyunca geçerliliğini korumuştur.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, İznik İmparatorluğu, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. Theodoros Laskaris, Antiokheia.

ABSTRACT

The Battle of Antioch According to Islamic and Byzantine Sources

The battle occurred in the spring of 1211 near the city of Antioch on the edge of Dandalas River is the third largest encounter that took place between the Seljuks and Byzantine Empire after the Manzikert and Myriokephalon battles. Unlike the first two, this time on the defensive, not the Turks, who is the Byzantine side. Gıyaseddin Keyhusraw who has a strong army believed would win an easy victory against Theodore Lascaris. However, as a result of the death of the Seljuk Sultan during the battle İznik army has won an unexpected victory. After this defeat the peace treaty was signed between Seljuk State and Empire of Nicaea and this treaty was valid for fifty years.

Key words: Seljuks, Empire of Nicaea, Gıyaseddin I. Keyhusraw, Theodore I. Lascaris, Antioch

1211 yılı ilkbaharında Dandalas Çayı kenarındaki Antiokheia kenti yakınında vukubulan savaş, Malazgirt ve Myriokephalon'un ardından Selçuklular ile Bizans

* Doç. Dr. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü

İmparatorluğu arasında gerçekleşen üçüncü büyük karşılaşmadır¹. İlk ikisinin aksine bu defa savunma durumunda olan Türkler değil, Bizans tarafıdır. Güçlü bir orduya sahip olan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, görünüşte rakibi I. Theodoros Laskaris'e karşı çok kolay bir zafer kazanacaktır. Ancak savaş sırasında bizzat kendi elleri ile cezalandırmak istediği hasmının üzerine atılan Selçuklu Sultanı'nın talihsiz bir şekilde hayatını kaybetmesi savaşın seyrini bir anda değiştirmiş ve İznik ordusu beklenmedik bir zafer kazanmıştır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'den sonra oğullarından I. İzzeddin Keykavus'un Selçuklu tahtına oturmasının hemen ardından Selçuklu Devleti ile İznik yönetimi arasında bir barış antlaşması yapılmış ve bu antlaşma elli yıl boyunca geçerliliğini korumuştur².

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in hayatını kaybettiği bu savaş hakkında en ayrıntılı bilgiler XIII. yüzyıl İslâm kaynaklarından İbn Bibi ile İznik İmparatorluğu'nun resmi tarihçisi Geörgios Akropolitês ve XIV. yüzyılın meşhur âlimi Nikêforos Grêgoras'ın eserlerinde bulunmaktadır. Bunların dışında İslâm kaynaklarından Aksarayî'nin eseri ile Anonim Selçuknâme'de; Bizans kaynaklarından ise Pelagonia piskoposu George ve Akropolitês'in devamı niteliğindeki Scutariotes'in eseri ile 1211 yılına ait kısa Bizans kroniğinde³ de yine bu savaş ile ilgili bir takım bilgiler mevcuttur.

Antiokeia Savaşı'na dair İslâm ve Bizans kaynaklarındaki kayıtlar incelendiğinde savaşın çıkış sebebi, orduların durumu ve sayısı, muharebenin gerçekleştiği yer, Selçuklu Sultanı'nın ölüm şekli ve savaşın sonucu hakkında farklı bilgilerin olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların altında yatan temel sebep pek çok hadisede olduğu gibi burada da her iki tarafın tarihçilerinin olayları mensup oldukları tarafa göre yorumlamalarıdır.

İlk olarak Selçuklu ve İznik ordularının karşı karşıya gelmesine sebep olan olaylar anlatılırken Bizans kaynakları Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i; İslâm kaynakları ise İznik İmparatoru I. Theodoros Laskaris'i suçlamaktadır.

Örneğin Akropolitês, savaş öncesinde yaşananları eserinde şu şekilde ifade etmektedir: *"İmparator Aleksios, damadı İznik İmparatoru I. Theodoros Laskaris'e*

¹ Savaşın tarihi ile ilgili değerlendirmeler için bk. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1996, s.290-291; Aleksios G.C. Savvides, *Byzantium in the Near East : its relations with the Seljuk sultanate of Rum in Asia Minor, the Armenians of Cilicia and the Mongols*, A.D. c. 1192-1237, Selanik 1981, s.100; aynı yazar, "Acropolites and Gregoras on the Byzantine-Seljuk Confrontation at Antioch –on- the Maeander (A.D. 1211)", *Vyzantina Tourkika Mesaionika*, İstoriķes Symvoles, Selanik 2002, s.29; Selim Kaya, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara 2006, s.147 vd.

² İbn Bibi, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fî'l-Umuri'l-Ala'ıye*, yay., A. Sadık Erzi, Ankara 1956, s.131-132; Türkçe çev., Mürsel Öztürk, I, Ankara 1996, s.152-153; Nikêforos Grêgoras, *Rômaikê Historia*, C.I, (1204-1341), yay., Dêmêtrês Moshos, Atina 1997, s.50; GeörgiosAkropolitês, *Khronikê Syngrafê*, yay., Antônios D. Panagiôtou, Atina 2003, s.43.

³ İngilizce çevirisi için bk. Savvides, *a.g.e.*, s.106.

siğınmayı arzu etmediğinden tüm çabası onun (I. Gıyaseddin Keyhüsrev) yanına gitmekti. Yolculuk için gerekli olan erzakı yanına alıp Mihkail'in ülkesinden ayrıldı ve uygun rüzgarla Sultan'ın kendisini büyük bir hürmetle karşıladığı Antalya'ya ulaştı. Bundan sonra o sırada İznik'te bulunan İmparator I. Theodoros Laskaris'in huzuruna Sultan'ın elçileri geldi. Elçiler, Theodoros'a, kayınpederi İmparator Aleksios'un, Sultan'ın yanına geldiğini bildirdikten sonra onun kendisine ait olmayan bir makamı gasp ederek suç işlediğini söylediler. Bu sözlerden dolayı telaşlanan Theodoros, büyük bir endişeye kapıldı. Çünkü Sultan'ın asıl amacı Bizans ülkesine akınlar düzenleyip tüm ülkeyi yağmalayarak Bizanslılara boyun eğdirmektir ve bu amacına ulaşmak için de Aleksios'u bir araç olarak kullanacaktı."⁴

Grêgoras ise savaşa giden süreci şu şekilde anlatmaktadır: "Böylece (III. Aleksios) Ege denizini geçerek Anadolu'ya ulaştı ve gizlice o sırada Antalya bölgesinde bulunan Türklerin Sultanı Keyhüsrev'in yanına gitti. Keyhüsrev'den Bizans tahtına yeniden oturabilmesi için yardım istedi. Aleksios, Sultan'a eski dostluklarını hatırlattı ve son zamanlarda içinde bulunduğu talihsiz durumu gözyaşları içinde anlattı. (Sultan), İmparatorun vaad ettiği paranın etkisiyle ve ayrıca yapılacak akınlar sırasındaki yağmalardan elde edilecek ganimetlerin hayalini kurduğundan bu teklifi kabul etti. Böylece bütün kuvvetlerini toplayan Keyhüsrev, bu arada İmparator Theodoros'a elçiler göndererek onu Bizans tahtını kayınpederi Aleksios'a derhal vermeyi kabul etmediği takdirde ağır bir şekilde cezalandırmakla tehdit etti."⁵

İbn Bibi ise Akropolitês ve Grêgoras'dan çok daha farklı bir şekilde savaşın çıkış sebebini şu şekilde açıklamaktadır: "Bu fitnenin ve karışıklığın sebebi şuydu: Daha önce de anlatıldığı gibi Laskaris, topraklarından İslâm ülkelerine giriş ve çıkışlara engel olup zorluk çıkarıyordu. Sultanın padişahlık tahtına ve mutluluk makamına oturduğu ve emellerinin oku, emniyet ve huzur alanına yerleştiği zaman haracı ve vergiyi göndermekte, emir ve yasaklara uymada çekimser ve isteksiz davranıyor, o konuda tembellik ve gevşeklik gösteriyordu"⁶

Açıkça görüldüğü üzere Bizans kaynakları İznik İmparatorluğu topraklarını ele geçirmek niyetinde olan Selçuklu Sultanı'nın devrik İmparator Aleksios'un yardım ricasını bahane ederek saldırıya geçtiğini yazarken; İbn Bibi, savaşın çıkmasının I. Theodoros Laskaris'in tavırlarından kaynaklandığını ifade etmektedir. Ancak her iki tarafın kaynakları da ilk hareketin Selçuklu yönetiminden geldiği hususunda mutabıktır.

⁴Akropolitês, s.37-39; krş., Yusuf Ayönü, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri (1116-1308)*, İzmir 2007 (Basılmamış Doktora Tezi), s.137.

⁵Grêgoras, s.46; krş., Ayönü, a.g.t., s.139.

⁶İbn Bibi, s.103, Türkçe çev., C.1, s.122-123.

Tarafların sahip olduğu kuvvetlerin sayısal açıdan karşılaştırılmasına baktığımızda da İslâm ve Bizans kaynaklarındaki bilgilerin örtüşmediğini görmekteyiz. Ancak hemen şunu da ifade etmek gerekir ki, orduların sayısı hakkında Bizans yazarları da birbirlerinden farklı rakamlar telaffuz etmektedir. Akropolitês, sekiz yüz tanesi cesur ve güçlü İtalyan savaşçılardan olmak üzere İmparator'un kuvvetlerinin tamamının iki bin kişiden ibaret olduğunu yazmaktadır⁷. Scutariotes de Akropolitês gibi İmparator'un kuvvetlerinin sayısını iki bin olarak ifade etmektedir. Pelagonia piskoposu George ise İmparator'un ordusundaki asker sayısını üç bin olarak yazmaktadır. Aynı kaynak Selçuklu kuvvetlerinin altmış bin kişiden oluştuğunu söylemektedir ki, bu oldukça abartılı bir rakamdır⁸. Grêgoras ise İmparator'un sekiz yüzü savaş konusunda tecrübeli ve yetenekli seçkin Latinlerden oluşan ve tamamı iki bin kişiden fazla olmayan ordusuyla Selçuklu Sultanı'na karşı harekete geçtiğini, buna karşılık I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yaklaşık yirmi bin kişilik okçular, sapancılar ve göğüs göğüse mücadeleler için de mızrak ve kılıç kullanan askerlerden oluşan tüm kuvvetlerini topladığını ifade etmektedir⁹. İbn Bibi ise tarafların sahip olduğu asker sayısına dair herhangi bir rakam vermezken her iki ordunun da çok kalabalık olduğunu söylemektedir¹⁰. Anonim Selçuknâme'de de kesin bir rakam verilmez. Ancak düşman askerlerinin çok kalabalık olduğunu gören Selçuklu emirlerinin Sultan'ın İslâm ordusunun merkezinde kalmasını istediklerini fakat onun bunu kabul etmeyerek komutası altındaki birliklerle imparatorluk ordusunun merkezine hücum ettiğini yazmaktadır¹¹.

1204 yılından sonra yaşananlar ve bu dönemde İznik İmparatorluğu'nun henüz kuruluş aşamasında olduğu düşünülürse bu savaşta Selçuklu ordusunun çoğunluğu ücretli askerlerden oluşan İznik ordusuna göre kalabalık ve daha düzenli olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Bizans kaynaklarında iki ordu karşılaştırılırken zikredilen rakamlar oldukça abartılı görünmektedir.

Savaşın nerede cereyan ettiği meselesine gelecek olursak: Bu konu hakkında Akropolitês: *"Theodoros, Sultan'ın elçisini de yanına alarak İznik'ten ayrıldı. Hızlı bir yürüyüşün ardından Alaşehir'e vardı. Bu sırada Sultan da asıl amacına ulaşmak için bir bahane olarak kullandığı İmparator Aleksios'u da yanına alarak Menderes havzasındaki en önemli şehirlerden Antiokheia'ya saldırdı. Şehri kuşatan Sultan, mancınıkları kurdurdu. Antiokheia düşme tehlikesi ile karşı karşıyaydı. İmparator böyle bir ihtimalden*

⁷ Akropolitês, s. 39-41.

⁸ George of Pelagonia, "Kaiser Johannes Batatzes der Barmherzige: eine Mittelgriechische Legende", Ed. A. Heisenberg, *Byzantinische Zeitschrift*, XIV (1905), s.215; krş. Savvides, *a.g.e.*, s.101.

⁹ Grêgoras, s.47-48.

¹⁰ İbn Bibi, s. 106-107; Türkçe çev., C.I, s.126-127.

¹¹ *Tarih-i Al-i Selçuk Der Anadolu (Anonim)*, yay. Nadire Celâlî, Tahran 1999, s.86; Türkçe, F. N. Uzluk, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*, Ankara 1952, s. 27-28.

çok korkuyordu. Çünkü Antiokheia'nın düşmesi durumunda Sultan'ın tüm Bizans ülkesini ele geçirmesinin karşısında artık hiçbir engelin kalmayacağı aşıkardı. Bu nedenle Theodoros tüm ümitlerini, bütün dindarların, ismini bir işaret ya da mühür gibi kalplerimizde taşıdığımız İsa'ya bağladı ve savaşa karar verdi. Bundan sonra Theodoros, askerlerine çadırları, diğer ağırlıkları ve yolculuk için gerekli olmayan malzemeleri bırakmalarını ve sadece birazcık yiyecek ve elbise gibi zaruri şeyleri yanlarına almaları emrini verdikten sonra ilerleyişini hızlandırdı... Theodoros Antiokheia yakınlarına geldiğinde Selçuklu elçisini efendisinin yanına gitmesi için serbest bıraktı. Elçi Sultan'ın yanına geldi ve ona İmparatorun geldiğini ve saldırıya hazırlandığını söyledi. Fakat Sultan buna inanmadı. Bunun üzerine elçi İmparatorun yakında olduğuna dair yeminler etti. Bu sözler üzerine Sultan mümkün olduğunca hızlı bir şekilde birliklerini topladı ve onları savaş düzenine soktu." şeklinde bilgi vermektedir¹².

Grêgoras da Akropolitês ile aynı fikirdedir. O da savaşın Antiokheia yakınlarında cereyan ettiğini söylemektedir. Yazar, savaşın neden Antiokheia yakınında olduğunu da şu anlattıkları ile çok açık ve tatmin edici bir şekilde ortaya koymaktadır. "Barbar (Keyhüsrev) süvari ve piyadelerden oluşan ordusunu topladıktan sonra Menderes yakınındaki Antiokheia'ya ulaştı. Şehrin etrafında karargah kurduktan sonra kuşatmayı başlattı. Sultan burasını kısa süre içinde ele geçirdiği takdirde Bizans hâkimiyetindeki diğer şehirleri de ele geçirebileceğini düşünmekteydi. Elbetteki tasarladığı şeyleri çok kolay bir şekilde gerçekleştirebilmek için İmparator Aleksios'u da yanında getirmişti. Diğer yandan İmparator Theodoros, Barbarların saldırısını kendi topraklarında bekleyerek onlara avantaj sağlamanın doğru olmayacağını düşündü. Çünkü eğer Antiokheia'yı yağmalayıp buradan çok miktarda ganimet elde ederlerse daha da küstahlaşacaklardı. Üstelik bu şehri Bizanslılara karşı güçlü bir sığınak olarak kullanabilirlerdi. Böylece hazırlıklarını tamamladıktan sonra sekiz yüzü savaş konusunda tecrübeli ve yetenekli seçkin Latinlerden oluşan ve tamamı iki bin kişiden fazla olmayan ordusuyla düşmanlarına karşı savaşmak üzere harekete geçti. Üç günlük bir ilerleyişin ardından Bithynia'nın güney sınırını oluşturan ve Phrygia'yı doğu-güney istikametinde boydan boya bölen Uludağ'ın sarp geçitlerine ulaştılar. On bir günlük bir yürüyüşün ardından İmparator Kaystros denilen mevkiyi geçti. Theodoros ani bir saldırı ile barbarları şaşkırtmayı amaçlıyordu." Bundan sonra anlatımına devam eden Grêgoras, zaferin ardından Theodoros'un muzafferâne bir şekilde Antiokheia'ya girdiğini söylemektedir¹³.

¹² Akropolitês, s.41; krş., Ayönü, a.g.t., s. 138.

¹³ Grêgoras, s.47-48; krş., Ayönü, a.g.t., s.140.

İbn Bibi ise Akropolitês ve Grêgoras'dan farklı olarak savaşın Alaşehir yakınlarında vuku bulunduğunu yazmaktadır¹⁴. İbn Bibi'deki bilgileri aynen tekrarlayan Müneccimbaşı da savaşın Alaşehir civarında olduğunu kaydetmektedir¹⁵. Sultanın Ladik (Denizli) yakınında şehit edildiğini ifade eden Aksarayî¹⁶ ise Bizans kaynakları ile daha uyumlu görünmektedir¹⁷.

Kaynaklardaki bilgiler farklı da olsa savaşın Bizans arazisinde gerçekleştiği kesindir. Devrik Bizans İmparatorunu da yanına alarak İznik tahtında değişiklik yapmak niyeti ile ilk olarak Selçuklu Sultanı'nın harekete geçtiği düşünüldüğünde bu gayet doğaldır. Ancak savaşın İbn Bibi'nin ifade ettiği üzere Alaşehir yakınında değil, Bizans kaynaklarının yazdığı gibi Antiokheia yakınında gerçekleşmiş olması daha mantıklıdır. Zira ordusuyla I. Theodoros Laskaris üzerine giden I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Alaşehir gibi çok korunaklı ve kalabalık bir Bizans şehrini kuşatması büyük bir hata olurdu¹⁸. Kuşatma aletlerine sahip ordular karşısında dahi uzun süre direnebilecek güçlü surlara ve yeterince kuvvete sahip olan Alaşehir önlerinde oyalanacak Selçuklu kuvvetleri üzerine gelen İznik ordusu ve şehirdeki birlikler arasında kalabilirdi. Ancak burada şunu özellikle vurgulamak gerekir ki, bazı araştırmacıların düşündüğünün aksine Bizans

¹⁴İbn Bibi, s.107; Türkçe çev., C.I, s.127.

¹⁵ Müneccimbaşı, *Câmi'ud-düvel (Selçuklular ve Anadolu Beylikleri)*, C.II, nşr. ve çev. Ali Öngül, İzmir 2001, s. 39.

¹⁶ Kerîmüddin Mahmud Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsayeretü'l-Ahyâr*, Türkçe çev., Mürsel Öztürk, Ankara 2000, s.25.

¹⁷ Savaşın geçtiği yer ile alakalı olarak kaynaklarda verilen farklı yer isimleri modern araştırmacılar arasında da bir fikir birliği oluşmasına engel olmuştur. Msl. Turan, *a.g.e.*, s.287 vd; Besim Darkot-M. Halil Yınanç, "Alaşehir", *IA*, I, Eskişehir 1997, s.292; Tamara Talbot Rice, *The Seljuks in Asia Minor*, London 1961, 68; Feridun Emecen, "Alaşehir", *TDVİA*, 2, İstanbul 1989, s.342; Kaya, *a.g.e.*, s.146, İbn Bibi'nin ifade ettiği gibi savaşın Alaşehir yakınında vuku bulunduğunu kabul ederken; Claude Cahen, "Kaykhusraw", *EI²*, IV, Leiden 1978, s.816; Donald M. Nicol "The Fourth Crusade and the Greek and Latin Empires, 1204-1261", *CMH*, IV, (1966), 296; aynı yazar, "Apo tèn Alôsê ôs tèn Anaktêsê tês Kônstantinoupoleôs (1204-1261)", *Hê Historia tou Hellênikou Ethnos*, C.8, Atina 1980, s.80; William Miller, "The Empire of Nicaea and the Recovery of Constantinople", *CMH*, C.IV, Cambridge 1923, s.484; Alice Gardner, *The Lascarids of Nicaea The Story of an Empire in Exile*, Amsterdam 1964, s.82-83; Michael Angold, *A Byzantine Government in Exile Government and Society under the Lascarids of Nicaea (1204-1261)*, Oxford 1975, s.182; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Türkçe çev., Fikret İşıltan, Ankara 1991, s.397; Lehmann/Mihin Eren "Theodor I. Laskaris 1204-22 ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, 1971, s.594 vd.; Hélène Glykatzi Ahrweiller, "Hê Aftokratoria tou Mikrasiatikou Hellênismou", *HHelE*, C.9, Atina 1980, s.108; Savvides, *a.g.e.*, s.98. Bizans yazarları *Akropolitês* ve *Grêgoras*'ın yazdığı gibi Antiokheia'yı kabul etmektedirler. Taeschner, "Anadolu", *EI²*, I, Leiden 1960; s.466 ise daha farklı olarak savaşın Honaz yakınında gerçekleştiğini yazmaktadır. Tuncer Baykara ise savaşın Antiokheia ile Alaşehir arasında bir yerde vukubulduğunu ifade etmektedir. Bk. Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211)*, *Gazi-Şehir*, Ankara 1997, s.42.

¹⁸ Akropolitês'e göre Selçuklu sınırının çok yakınında bulunan Alaşehir, kalabalık bir nüfusa sahip büyük bir şehirdi ve halkı silah (özellikle ok) kullanma konusunda oldukça yetenekliydi (bk. *Akropolitês*, s.179).

kaynaklarında savaşın vuku bulduğu yer olarak zikredilen Antiokheia, bu günkü Yalvaç'ın hemen yanındaki değil Dadalas Çayı'nın Menderes'e döküldüğü yer yakınında, Aydın'ın Kuyucak ilçesine bağlı Başaran/Çiftlik köyünün kuzeyinde yer alan Antiokheia'dır¹⁹.

Antiokheia Savaşı ile ilgili olarak en çok tartışılan konu Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in nasıl öldüğü ve savaşın ne şekilde sonuçlandığıdır²⁰. Bu mesele hakkında her iki tarafın kaynaklarında verilen bilgilere bakacak olursak:

Akropolitês: *"Theodoros, Antiokheia yakınlarına geldiğinde Selçuklu elçisini efendisinin yanına gitmesi için serbest bıraktı. Elçi Sultan'ın yanına geldi ve ona İmparatorun geldiğini ve saldırıya hazırlandığını söyledi. Fakat Sultan buna inanmadı. Bunun üzerine elçi İmparatorun yakında olduğuna dair yeminler etti. Bu sözler üzerine Sultan mümkün olduğunca hızlı bir şekilde birliklerini topladı ve onları savaş düzenine soktu. İlk olarak İtalyanlar Sultan'ın ordusuna saldırıya geçti fakat Müslümanlar çok kalabalıktı. İtalyanlar, eşsiz bir cesaret ve yiğitlikle savaştılar ve kendi sayılarından çok daha fazla sayıda düşmanı öldürdükten sonra neredeyse son adama kadar öldürdüler. İtalyanların kolay bir şekilde imha edilmesi Müslümanların Bizanslılara karşı ilerlemelerini kolaylaştırdı. Bizans askerlerinin çoğu kaçmaya başlarken çok az bir kısmı savaşın sonucunu görmek için direnmeye devam etti. Savaşı kazanmış görünen Sultan, İmparatoru aramaya başladı. Bu sırada adamlarından birisi güç durumda bulunan İmparatorun yerini işaret etti. Sultan fiziki gücüne de güvendiğinden hızla İmparatorun üzerine saldırdı. Ansızın birbirlerini fark ettiler. Sultan gürzü ile İmparatorun kafasına bir darbe indirdi bu şiddetli darbe ile sersemleyen İmparator atından düştü. Ben Sultan'ın ikinci bir darbe indirip indiremediğini bilmiyorum ancak İmparatorun atına da vurduğunu söylemektedirler. Fakat atından düşen İmparator ansızın İlahi bir güçle yeniden toparlandı. Ayaklarının üzerine doğruldu. Kılıcını kınından çekti ve bu sırada askerlerine dönmüş kibirli bir şekilde "onun işini bitirdim" diye bağırmakta olan Sultan'ın atının arka ayaklarına bir darbe indirdi. Sultan bir kuleden devrilir gibi yere düştü ve hemen oracıkta başı kesildi. Ancak ne İmparator ne de maiyetindekiler onun başını kimin kestiğini bilmiyorlardı. Böylece o zamana kadar savaşı kaybetmiş görünen İmparator, yanında çok az sayıda asker kalmış olması sebebiyle düşmanı takip edemese de sonunda savaşı kazanmıştı."* şeklinde ifadeler kullanmaktadır²¹.

¹⁹ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993, s.78.

²⁰ Bk. Turan, a.g.e., s.289-290.

²¹ Akropolitês, s.41; krş., Ayönü, a.g.t., s.138-139.

Scutariotes, Sultan'ın ölüm şekli ile ilgili olarak Akropolitês'in verdiği bilgileri tekrar etmenin yanında ondan farklı olarak, Selçuklu askerlerinin görüp dehşete düşmeleri için Sultan'ın kesik başının bir mızrağın ucuna geçirildiğini yazmaktadır²².

Pelagonia piskoposu George ise Sultan'ın başının Theodoros'un mızraklı süvarilerinden biri tarafından kesildiğini söylemektedir²³.

Grêgoras ise olayı: *"İlk olarak çok sıkı bir şekilde saf tutmuş olan 800 kişilik Latin kuvveti düşmanın merkez kuvvetlerine saldırdı. Büyük bir güç ve cesaretle saldıran Latinlerin çoğu öldürülse de düşmanın artçı kuvvetlerine kadar ilerleyebilmişlerdi. Daha sonra tekrar geri döndüler ve böylece göğüs göşe savaşmaya hazırlanmış olan düşmanın okçu ve sapanlı birliklerini etkisiz kılmış oldular. Bu sırada İmparatorun diğer kuvvetleri de olağanüstü bir azim ile düşmana saldırdılar. Fakat ani saldırının şaşkınlığını atlatarak toparlanan düşman, Latinleri geri itti ve hızlı bir şekilde kuşatıp onları kılıçtan geçirdi. Selçuklular Latinlerle olan bu son çarpışmada sayı bakımından üstün olduklarından çok az kayıp verdiler. Böylece Onlar (Selçuklular) bizim birliklerimize karşı döndüler: ordularının bir kısmı öldürüldü geri kalanlar ise çekilmeye başladı.*

Bu esnada Türklerin lideri Sultan Keyhüsrev, her şeyi bırakarak İmparator Theodoros'u bulmaya çalıştı; yerini tespit ettiğinde fiziki gücüne ve iriliğine güvendiğinden derhal üzerine atıldı; İmparatora yaklaştı ve gürzü ile İmparatorun başına korkunç bir darbe indirdi: İmparator bu darbe ile kendinden geçti ve atından düştü. Mamafih Tanrı İmparatorun bu şekilde mahv olmasını ve İmparatorluğunun sona ermesini istemedi. Onun lütfu, İmparatorun düştüğü balçık denizinden kurtulmasına ve ayaklarının üzerine yeniden güçlü bir şekilde dikilmesine yardım etti. Yenilmiş gibi görünmesine rağmen bu mucizevî halde oldukça elverişli bir durumdaydı. Böylece o, hızlı bir şekilde barbara (Sultan) doğru ilerledi. Kılıcını çekti ve güçlük çekmeden barbarın atının ön ayaklarına bir darbe indirerek Sultanı alaşağı etti. Theodoros, Sultan ayağa kalkamadan başını kesti, Sultanın kellesini mızrağının ucuna geçirdi ve barbarların birliklerine göstermek için havada salladı. İnsan gücünün üzerindeki Tanrının inayeti sayesinde gerçekleşen bu durum Bizans ordusunun zafer kazanmasındaki temel sebepti. Barbarlar dehşet ve kızgınlığa kapıldılar ve mümkün olduğunca hızlı bir şekilde geri çekilmeye başladılar. İmparator bu büyük tehlikeyi bertaraf etmişti dahası sonunda düşmanı ezmişti. Galibiyetin ardından İmparator muzafferane bir şekilde Antiokheia'ya girdi ve tüm kalbiyle tanrıya şükranlarını sundu." şeklinde anlatılmaktadır²⁴.

²²Theodori Scutariotae Additamenta ad Georgii Acropolitae Historiam, Ed. A Heisenberg, Acropolites, vol. I, Stuttgart 1978, s.277.

²³ George of Pelagonia, s.216.

²⁴Grêgoras, s.49-50; krş., Ayönü, a.g.t., s.141-142.

Selçuklu Sultanı'nın ölümünü Bizans kaynaklarından tamamen farklı bir şekilde anlatan İbn Bibi ise: "O savaşta mızrağın kısa, okun etkisiz, zırhın gevşek, kılıcın kör, hançerin kesmez, gürzün hafif ve miğferin gevşek olduğunu görünce, aşırı yiğitliği davayı sonuçlandırmak, kavgayı sona erdirmek için onun buhar arasından su damlatır gibi mücevher damlatan elini keskin kılıcının kınına atmaya kalktı. Kızgın aslan gibi üzerindeki zırhın bağını yırtarak düşman safına saldırdı. Buluttan akan yağmur gibi vadide ve derede kan seli akıttı. Savaş arasında düşmanın merkezine varınca Laskaris'i ayakta gördü. Silahını kullanmadı. Kılıcını esirgeyerek kınına koydu. Zehirli yılan benzeyen mızrağını eline alarak "düşmanın gözü zümrüt gibi dışarıya fırlamış" durumuna düşen Laskaris'in üzerine saldırdı. Daha ilk saldırıda ona kıyametin yüzünü gösterdi. Onu atın sırtından yere düşürdü. Ona bağırarak "Ey Kundus" yani "Ey Kel" dedi. Sultan'ın yakın kulları, onun zatının nakşını varlık levhasından silmek istedilerse de Sultan onlara izin vermedi. Emri üzerine onu yerden kaldırıp ata bindirdikten sonra serbest bıraktılar.

Laskaris'in askerleri, padişahlarının yenildiğini görünce dağlara, ovalara kaçmaya başladılar. Onun üzerine bütün silahdarlar, candarlar ve müfaredede Rabbani takdirin ve semavî kaderin hükmüne uyup Sultan'ı yalnız bıraktılar ve bırakılan malları toplayıp yağma etmekle meşgul oldular. O sırada aniden Sultan'ın karşısına bir Frenk askeri çıktı. Sultan kendi muzaffer askerlerinden sanarak ona aldırış etmedi. Silahlı adamın yanından uzaklaştırılması için askerlerine emir vermedi. Adam Sultan'ın yanından geçerken geri dönüp onun nazlı canını hançer darbesiyle cennet bahçesine gönderdi. Silahlarını, eşyasını ve elbiselerini aldı. Kaçmakta olan bir grup Rum askerine yetişerek onlarla birlikte Laskaris'in yanına geldi. Laskaris, Sultan'ın elbisesini görünce hemen tanıdı. "Bu elbise kimin? diye sordu. Adam, "Onun sahibini cennet bahçesine yolladım. Bunların hepsini onun üzerinden aldım ve bazı dostlarla huzurunuzda geldim" cevabını verdi. Laskaris "o halde hemen gidip öldürdüğün kimsenin cesedini buraya getirebilir misin" deyince, "Getirebilirim" dedi.

Laskaris askerlerinden birkaç yiğidi yanına katarak onu gönderdi. Geri gelince, Sultan'ın cesedini gören Laskaris onu tanıdı. Ağlayıp inleyerek, yüzünden kanlı gözyaşları akıtmaya başladı. O üzüntülü halde emir verdi, Frenk'i öldürüp derisini yüzdüler. Bunu yaparken akıl ve fikir sahiplerinin ondan ibret almasını istedi. Beyleri ve komutanları Sultan'ın şehitlik derecesine ulaştığını öğrendikleri zaman onların mutluluk bayrakları ve saadet şemsiyeleri tersine döndü. Huzurları ve rahatları kaçtı. Şaşkın bir hale düştüler. Aydınlik günde dünya gözlerine karardı. Oradan ayrılmayı ganimet sayarak, "Gemisini kurtaran kaptan" sözünü söylediler. Onun üzerine Laskaris ordusunun sıradan ve seçkin kişilerinde neşe ve sevinç hâkim oldu. Kaçan Müslümanların peşine düştüler. O karışıklıkta çok sayıda insanın bazıları, öldürülerek, bazıları boğularak bazıları da korkudan hayatını kaybetti. Çaşnigir Ayaba ile diğer büyük

emirlerin bazılarını yakalayıp esir aldılar ve Laskaris'in yanına götürdüler." demektedir²⁵.

Mağlup edilen Bizans ordusunun bir günlük mesafe boyunca kovalandığını söyleyen Anonim Selçuknâme yazarı ise, savaşın sona ermesinin ardından Sultan bulunamayınca herkesin savaş meydanında onu aradığını, daha sonra çizmeleri ayağında olan bir ölünün çizmesini çıkardıklarında ayak parmaklarının sayısının altı olduğunu gördüklerini ve böylece Sultan'ın şehit olduğunu anladıklarını yazmaktadır²⁶.

Anonim Selçuknâme dışında gerek Bizans, gerekse İslam kaynaklarındaki bilgiler savaşın başında üstün durumda olan Selçuklu kuvvetlerinin Sultan'ın ölümü üzerine dağıldıkları ve savaşı İznik ordusunun kazandığı yönündedir. Kesin bir hezimet söz konusu olmasa da savaşı Bizans tarafının kazandığı anlaşılmaktadır²⁷.

Son olarak savaşın ardından yaşanan gelişmeler de yine her iki tarafın kaynaklarında farklı anlatılmaktadır. Bizans kaynakları savaşın ardından Selçukluların talebi üzerine yapılan antlaşmanın İmparator'un ileri sürdüğü şartlara göre düzenlendiğini yazarken²⁸ İbn Bibi, I. İzzeddin Keykavus'un babasının intikamını almaya kalkışacağından korkan I. Theodoros Laskaris'in barış yapmak için elçiler gönderdiğini ve *"Rum melikine Sultan'ın Sultanlığını tanıdığı konusunda and içirilmesi ve diğer büyük Sultanların kabirlerinin yanında toprağa verilmesi için şehit Sultan'ın kutlu naşının başkente getirilmesi"* şeklinde ifadeler kullanmaktadır²⁹.

Yukarıda belirttiğimiz gibi İznik İmparatoru savaşı kazanmıştır. Ancak Bizans kaynaklarında da açıkça belirtildiği gibi İznik ordusu daha fazla kayıp vermişti. Selçuklu ordusunun geri çekilmesi mücadeledeki başarısızlıktan değil, Selçuklu Sultan'ının hayatını kaybetmesinden kaynaklanmaktaydı. Bu durumda yeni bir savaşı göze alamayacak olan İznik tarafı olduğundan barış teklifinin I. Theodoros Laskaris tarafından gelmiş olma ihtimali daha kuvvetlidir. Üstelik I. Theodoros Laskaris, asıl rakibi olan İstanbul'daki Latinler ile rahat bir şekilde mücadele etmek için Selçuklular ile barış yapmak zorunda olduğunu biliyordu. Böylece arkasını emniyete alarak Latinlerle daha serbest bir şekilde mücadele edebilecekti.

Sonuç olarak dönemin Bizans kaynaklarında, Tanrının müdahalesi ile günahkâr Müslümanlara karşı kazanılan mucizevî bir zafer olarak değerlendirilen bu savaş İznik İmparatorluğu'nun ve Batı Anadolu'nun kaderini tayin etmiştir. Zira bu galibiyet sayesinde varlığını sürdürmeyi başaran İznik İmparatorluğu Batı Anadolu'da kuvvetle

²⁵İbn Bibi, s.109-110; Türkçe çev., C.I, s.130; krş., Ayönü, a.g.t., s.143-144.

²⁶Anonim Selçuknâme, 86; Türkçe, 28.

²⁷Krş. Turan, a.g.e., s.290.

²⁸Grêgoras, s.50; ; Akropolitês, s.43.

²⁹İbn Bibi, s.132; Türkçe çev., C.I, s.153.

yerleşerek İstanbul'un geri alınmasına kadar geçen süre boyunca Bizans'ın tüm kurumları ile muhafaza edildiği bir sığınak olmuştur.

KAYNAKÇA

- AHRWEILLER, Hélène Glykatzi, "Hê Aftokratoria tou Mikrasiatikou Hellénismou", *HHelE*, C.9, Atina 1980, s.106-115.
- AKROPOLITÉS, Geörgios, *Khronikê Syngrafê*, yay., Antônios D. Panagiôtou, Atina 2003.
- AKSARAYÎ, Kerîmüddin Mahmud, *Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsayeretü'l-Ahyâr*, yay. O. Turan, Ankara 1943, TTK yay. Türkçe çev., Mürsel Öztürk, Ankara 2000.
- ANGOLD, Michael, *A Byzantine Government in Exile Government and Society under the Laskarids of Nicaea (1204-1261)*, Oxford 1975.
- AYÖNÜ, Yusuf, *Selçuklu-Bizans Münasebetleri (1116-1308)*, İzmir 2007 (Basılmamış Doktora Tezi).
- BAYKARA, Tuncer, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211), Gazi-Şehit*, Ankara 1997.
- CAHEN, Claude, "Kaykhusraw I", *El²*, C.IV, s.816.
- DARKOT, Besim -M. Halil Yınanç, "Alaşehir", *İA*, I, Eskişehir 1997, s.290-293.
- EMECEN, Feridun, "Alaşehir", *TDVİA*, 2, İstanbul 1989, s.342-343.
- GARDNER, Alice, *The Lascarids of Nicaea The Story of an Empire in Exile*, Amsterdam 1964.
- GEORGE OF PELAGONIA, "Vios tou agiou Iôannou Vasileôs tou Eleêmonos", August Heisenberg, "Kaiser Johannes Batatzes der Barmherzige. Ein mittelgriechische Legend", *BZ*, 14 (1905), s.193-233.
- GRÊGORAS, Nikêforos, *Rômaikê Historia*, C.I, (1204-1341), yay., Dêmêtrês Moshos, Atina 1997.
- İBN BİBİ, *El Evamirü'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, yay., A. Sadık Erzi, Ankara 1956; Türkçe çev., Mürsel Öztürk, I, Ankara 1996.
- KAYA, Selim, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara 2006.
- LEHMANN/MIHİN EREN "Theodar I. Laskaris 1204-22 ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, III, 1971, s.593-610.
- MILLER, William, "The Empire of Nicaea and the Recovery of Constantinople", *CMH*, C.IV, Cambridge 1923, s.478-516.
- MÜNECCİMBAŞI, *Câmî'ud-düvel (Selçuklular ve Anadolu Beylikleri)*, C.II, nşr. ve çev. Ali Öngül, İzmir 2001.

- NICOL, Donald M. "The Fourth Crusade and the Greek and Latin Empires, 1204-1261", *CMH*, IV, (1966), s.275-330.
- _____, "Apo t n Al s   s t n Anakt s  t s K nstantinoupole s (1204-1261)", *H  Historia tou Hell nikou Ethnous*, C.8, Atina 1980, s.76-106.
- OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Türkçe  ev., Fikret Iřiltan, 3. Baskı, Ankara 1991.
- RICE, Tamara Talbot, *The Seljuks in Asia Minor*, London 1961.
- SAVVIDES, Aleksios G.C., *Byzantium in the Near East : its relations with the Seljuk sultanate of Rum in Asia Minor, the Armenians of Cilicia and the Mongols, A.D. c. 1192-1237*, Selanik 1981.
- _____, "Acropolites and Gregoras on the Byzantine-Seljuk Confrontation at Antioch –on- the Maeander (A.D. 1211)", *Vyzantina Tourkika Mesai nika, İstorikes Symvoles*, Selanik 2002, s.29-38.
- TARİH-İ AL-İ SELÇUK DER ANADOLU (Anonim), yay. Nadire Cel li, Tahran 1999; Türkçe, F. N. Uzluk, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*, Ankara 1952.
- TAESCHNER, F., "Anadolu", *EF*, I, Leiden 1960; s.461-480.
- Theodori Scutariotae Additamenta ad Georgii Acropolitae Historiam*, Ed. A Heisenberg, Acropolites, vol. I, Stuttgart 1978.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 4. baskı, İstanbul 1996.
- UMAR, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993.